

UDK 330.34:338.24

PREGLEDNI RAD

DOI: 10.7251/FIN1602040M

Jovica Mikerević*

Uticaj institucionalne ekonomije na rast i razvoj

The impact of institutional economics on the growth and development

Rezime

U radu se polazi od opšteprihvaćenog stava da u teoriji privrednog rasta i razvoja kao makroekonomske teorijske discipline, za razliku od nekih drugih oblasti, još uvijek ne postoji univerzalan teorijski koncept. Svakodnevno se pojavljuju i različite matematičko-statističke metode, kao i pokušaji uključivanja brojnih teško mjerljivih faktora u analizi privrednog rasta. Globalna finansijska i ekonomska kriza uslovlila je potrebu traženja „novog puta“ kao potrebu preispitivanja uloge tržišta i uloge države. U nastojanju da se pronađe nova komplementarnost i pluralizam, institucionalne promjene se smatraju opštim okvirom, odnosno zajedničkim imeniocem i preduslovom svih ostalih promjena, pa i onih u ekonomiji.

Gljučne riječi: institucionalizam, neoliberalizam, neoklasika, model razvoja, tranzicija.

Abstract

The paper is based on the generally accepted view that in the theory of economic growth and development as a macroeconomic theoretical area, unlike some others, there is still no universal theoretical concept. Constantly, there are appearances of different mathematical and statistical methods for measurement of economic growth as well as attempts for inclusion of numerous difficult measurable factors in the analysis of economic growth. The global financial and economic crisis has caused the need for a „new way“ as the necessity in the process of reviewing the role of the market and government's institutions.

In an effort to find a new complementarity and pluralism, institutional changes are considered as general framework, respectively common denominator and the main precondition for all other changes, including those in economy.

Keywords: institutionalism, neoliberalism, neoclassics, a model of development-transition.

UVOD

Globalna finansijska i ekonomska kriza pokazala je sve iluzije pogubnosti neoliberalnih makroekonomskih recepata, čime je nanijela ogromne štete svjetskoj ekonomiji, čak i zemljama njihovog ukorijenjenog porijekla, ali, čini se, najviše zemljama u tranziciji. Neoliberalizam je sve do ove krize bio nosilac i promotor promjena na osnovama Vašingtonskog konsenzusa čiji su glavni ciljevi bili deregulacija, privatizacija i liberalizacija. Nakon globalne krize, mnogi analitičari su nastojali da rasvijetle uzroke kako bi se pronašle adekvatne mjere za prevladavanje krize. Kakva je uloga institucija u nastojanju da se pronađe odgovarajući okvir za ekonomski rast predmet je rasprave u ovom radu.

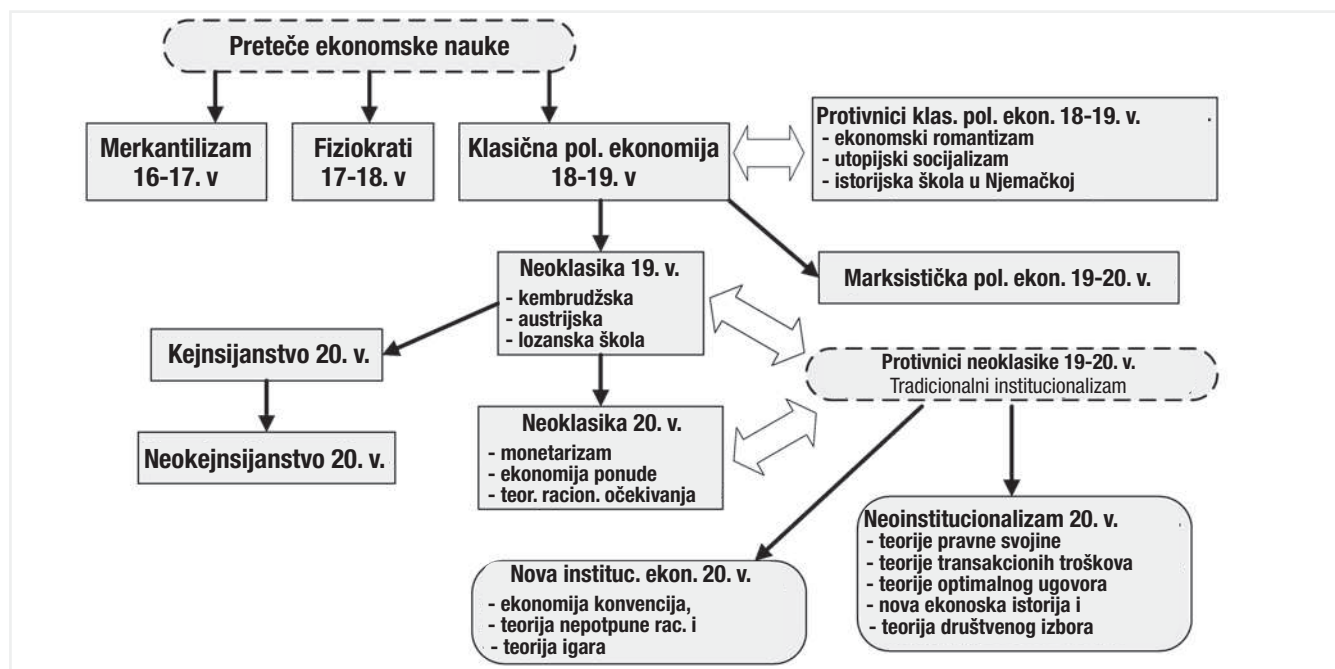
1. POJAM, ZNAČAJ I KARAKTERISTIKE INSTITUCIONALNE EKONOMIJE

Na kritici učenja klasične političke ekonomije nastala je i razvijala se institucionalna teorija s jasno definisanim idejama i konceptima. Tako je, recimo, V. Zombard (Drašković, 2013, str. 27) potencirao ulogu institucija u oblikovanju ekonomskog sistema. Krajem 19. vijeka pojavio se tzv. „stari institucionalizam“ kao jedan od pravaca ekonomske misli 20-ih i 30-ih godina 20. vijeka. Kasnije su se pojavile značajne publikacije koje su označile pojavu novog teorijskog pravca zasnivanog na kritici neoklasike. Radovi J. Commonsa, V. Mitchella i J. Clarka uticali su na dalju antimonopolsku orijentaciju ekonomije, potrebu za državnom regulacijom privrede, uvažavanje

* Uprava za indirektno oporezivanje BiH, e-mail: jovica.mikerevic@uino.gov.ba

uticaja društvenih odnosa na ekonomski rast, uvažavanje uticaja navika, običaja, tradicije i slično. Navedeni autori su smatrali i

vjerovali da je ljudsko ponašanje pod uticajem institucija kao što su država, korporacija, sindikati, pravo, etika, porodica itd.

Slika 1. Uslovna šema razvoja ekonomske misli (Drašković, 2013, str. 28–29)

Institucionalizam, odnosno neoinstitucionalizam od 70-ih godina 20. vijeka, kao teorijski pravac prihvatio je najbolja teorijska i metodološka rješenja prethodnih ekonomskih škola, i on je bitan iz sljedećih razloga:

- Prvo, njime se objašnjava ono što je u neoklasičnoj ekonomskoj teoriji nerijetko ostalo nerazjašnjeno;
- Drugo, on postavlja dilemu opravdanosti bezgraničnog vjerovanja u snagu tržišnog mehanizma, kakva mu se pridaje u neoklasičnoj teoriji kao dominantnoj u 80-im godinama prošlog vijeka. Oni koji su naglašavali razloge za tržišne neuspjehe u nerazvijenim zemljama, u neoinstitucionalizmu nalaze novu potvrdu svojih vjerovanja o nužnosti intervencionizma.

Ovakvi pogledi svakako ne znače staru podjelu zagovornika tržišta i državne intervencije, već prije svega pokazuju da nije beznačajno na koji način će se u određenim okolnostima organizovati upravljanje makroekonomskim sistemom. Upravo zbog toga neoinstitucionalizam doprinosi izgradnji efikasnije teorije privrednog razvoja koja treba da doprinese podsticanju budućeg ekonomskog rasta, uz puno uvažavanje značaja ideja i na njima zasnovane ideologije. Pored ostalog, značaj neoinstitucionalizma se ogleda i u činjenici da se uspješno rješavanje problema tržišnih poremećaja, odnosno imperfektnosti djelovanja tržišnog mehanizma u manje razvijenim zemljama najefikasnije rješava dobro uspostavljenim institucijama. Iz tog razloga neoinstitucionalizam treba da doprinese i traženju odgovora na dugo postavljeno pitanje: da li postoje opštevažeći modeli razvoja koji su neizbježni za sve manje razvijene zemlje na putu njihovog napredovanja (Drašković, 2013, str. 31).

Institucionalizam se, za razliku od neoklasične teorije, bavi pitanjima funkcionisanja tržišta bez ulaženja u zamku njegove glorifikacije na bazi „savršene informisanosti“ učesnika koji su slobodni da na njega uđu/izađu kad god požele i koji u transakcijama učestvuju na dobrovoljnoj osnovi, a u cilju maksimizacije dobitka. Nasuprot tome, neoinstitucionalizam polazi od realnosti da su informacije kojima subjekti raspolažu u manjoj ili većoj mjeri nekompletne i da svaki odnos posmatra i doživljava stvarni svijet oko sebe na svoj individualni način. Iz tih razloga je nužno i postojanje tzv. transakcionih

troškova (što ne postoji u neoklasičnom modelu), koji obuhvataju kategorije kao što su troškovi pribavljanja informacija o relevantnim cijenama, pregovaranja s potencijalnim partnerima, naziranja i primjene sklopljenih dogovora i slično. Dobro uspostavljene institucije treba da doprinesu snižavanju ovih troškova te smanjenju rizika i neizvjesnosti. S tim u vezi, neoinstitucionalna ekonomija predstavlja razvoj neoklasične škole koji uključuje ulogu transakcionih troškova u razmjeni i na taj način potencira značaj institucija kao kritičnog parametra, odnosno ograničenja ekonomskih performansi. Pri tome treba naglasiti da je u ekonomskoj istoriji prisutan i koncept stare institucionalne škole učenja, koja se u najvećoj mjeri odnosi na ekonomiste iz Sjedinjenih Država. Oni smatraju da se prave razlike između biznisa i industrije, s jedne, i između institucionalnih i tehničkih aspekata ekonomije, s druge strane. U tom slučaju, evolutivni put u ekonomskom sistemu javlja se kao posljedica djelovanja tehničkog progressa i po tom osnovu prilagođavanja postojećim institucijama. Nasuprot tome, kod neoinstitucionalne teorije naglasak je na individualnom racionalnom ponašanju subjekata na tržištu uz puno uvažavanje pravnih okvira, svojinskih odnosa i organizacija. Upravo stoga se u neoinstitucionalnu analizu u punoj mjeri uključuju aspekti socijalnih i političkih elemenata kao odrednica u uspostavljanju institucionalnih struktura. Značaj neoinstitucionalizma ogleda se prije svega u tome što dobro uspostavljen sistem institucija u jednoj ekonomiji znači i mogućnost ostvarivanja viših stopa rasta dohotka, brže tehničke promjene, a samim tim i viši nivo produktivnosti. Nasuprot tome, statičnost regulative, loše defisani svojinski odnosi i ostale institucionalne barijere ograničavaju ekonomske aktivnosti. Loše postavljen sistem institucionalnog organizovanja ekonomije u dužem vremenskom roku dovodi samo do preraspodjele već stvorenih vrijednosti i rentijerske ekonomije, a ne obezbjeđuje porast produktivnosti kao osnove bržeg razvoja.

U tranzicionim zemljama uloga države je posebno važna za njen razvoj, jer se na taj način nadomješćuje nedostatak preduslova za uspješan završetak procesa industrijalizacije, tj. aktivnom ulogom države omogućava se istorijsko hvatanje koraka s razvijenim svijetom. Iz prethodnog je osnovano konstatovati da cilj neoinstitucionalne škole nije da stvara novu ekonomsku teoriju, već da na

bazi postojeće neoklasične teorije uključi u analizu i aspekt uticaja institucija na proces rasta i razvoja. Pritom se navodi da se institucije formiraju da bi se smanjila neizvjesnost i rizik u razmjeni među ljudima. U praksi se uočava da, suprotno tvrdnjama neoklasične teorije, ne postoji savršena informisanost, a istovremeno su vrlo ograničene mogućnosti obrade i upotrebe pribavljenih informacija. Pojedinci posjeduju odgovarajuće modele prema kojima uočavaju i interpretiraju stvarni svijet oko sebe. Ovi modeli su posljedica kako kulturnog nasljeđa, tako i međugeneracijskog kumuliranog znanja, običaja i moralnih normi ponašanja u dotičnoj sredini. Na osnovu takvog doživljaja stvarnosti, kod pojedinaca se formira i predstava kako funkcioniše svijet oko njih, a to je podloga za donošenje odluka o izboru pojedinca. Dakle, dva uzroka (nekompletna informacija i limitirani kapacitet pojedinca da neku informaciju obradi i usvoji) determinišu troškove transakcija koje se odvijaju između pojedinaca, a to doprinosi kreiranju odgovarajućih institucija. Dakle, transak-

cioni troškovi nastaju kao posljedica asimetričnosti informacija koje posjeduju učesnici u transakciji (razmjeni) i potrebe dodatnog angažovanja na prinudi za izvršenje dogovora. Pošto sa porastom nerazvijenosti i neuređenosti jednog tržišta dolazi do porasta obima transakcionih troškova, neophodno je uspostavljanje efikasnog institucionalnog sistema i posebno dobro uređenih svojinskih odnosa da bi funkcionisalo efikasno tržište.

Na osnovu prethodnog, može se konstatovati da se uloga ekonomskih institucija svodi na koordinaciju ekonomskih aktivnosti koje se obezbjeđuju ili usaglašavanjem interesa između ekonomskih subjekata (po horizontali), ili na bazi svojinskih odnosa (po vertikali). Pritom su moguće različite kombinacije mehanizama, što za ishod može imati institucionalnu raznovrsnost ekonomskih sistema. Ovdje će biti interesantno ukazati na neke razlike između „starog“ institucionalizma i neoinstitucionalizma.

Kriterijumi poređenja	„Stari“ institucionalizam	Neoinstitucionalizam
Kretanje (pristup)	Od prava i politike prema ekonomiji	Od ekonomije prema politici i pravu
Metodologija	Drugih humanitarnih nauka (pravo, sociologija, politikologija)	Ekonomska neoklasika (mikroekonomija i teorije igara)
Metod	Induktivni	Deduktivni
Fokus pažnje	Kolektivno dejstvo	Dejstva nezavisnih pojedinaca
Pretpostavka analize	Holizam	Metodološki individualizam
Formiranje	Od kritike ortodoksnih pretpostavki klasičnog liberalizma	Preko poboljšanja osnova savremene ortodoksne teorije
Tretiranje institucija	Formiranje preferencije individua	Daju spoljna ograničenja za individue: uslove izbora, informacije
Istraživački pristup	Organski, evolucioni, endogeni	Ravnotežni, optimalnost, egzogeni
Period	Početak 20. vijeka	Kraj 20. vijeka

Slika 2. Razlika između „starog“ institucionalizma i neoinstitucionalizma (Drašković, 2012, str. 33)

Neoinstitucionalizam je usljed zanemarivanja uloge raznih ekonomskih i drugih institucija razvijala neoklasična ekonomska teorija. Za analizu funkcionisanja institucija njegovi predstavnici koriste neke principe neoklasične teorije. Kod neoklasičnog modela troškovi prilagođavanja i transakcioni troškovi jednaki su nuli, svi resursi su raspoređeni i uglavnom su u privatnoj svojini, vlasnici usmjeravaju resurse na proizvodne ciljeve samo kao odgovor na novčane stimulanse, izbor preduzimača između dohotka i slobodnog radnog vremena ne zavisi od dohotka, država se ponaša neutralno.

Od sedamdesetih godina prošlog vijeka institucionalizam se razvija u dva pravca: neoinstitucionalizam i novu institucionalnu ekonomiju.

Dok je neoinstitucionalizam zadržao jezgro neoklasične ekonomije, samo što je korigovao i prilagodio zaštitni omotač, drugi pravac je ambiciozniji, jer podrazumijeva razradu ekonomske teorije koja bi objašnjavala porijeklo i razvoj institucija na ekonomskoj osnovi. Stoga ovaj pravac veliku pažnju posvećuje ideji prema kojoj konkurencija obezbjeđuje preživljavanje samo najefikasnijih institucija. Pokazalo se da se u ekonomskoj teoriji još uvijek vrlo malo zna o dinamici institucionalnih promjena, a posebno o odnosu između ekonomskog i političkog tržišta, to jest sistema. Pri tome je posebno značajno jasno razlikovanje pojmova institucija i organizacije (subjekata). U tom smislu, institucije predstavljaju pravila igre u jednom

društvu, odnosno uspostavljena ograničenja koja regulišu odnose između ljudi, a sastoje se iz:

- formalnih pravila (ustav, zakoni i ostala regulativa);
- neformalnih ograničenja (konvencije, norme ponašanja i samoproklamovani načini međusobnog ophođenja);
- definisanih prinudnih instrumenata za primjenu prvih dviju grupa (Dragutinović, Filipović, Cvetanović, 2012, str. 479).

S druge strane, organizacije definišemo kao grupe pojedinaca motivisanih oko dostizanja zajedničkog cilja. Organizacije uključuju: politička tijela (stranke, parlamentarna tijela, regulatorne agencije i dr.), ekonomske subjekte (kompanije, sindikate, farme, zadruge i sl.), društvene organizacije (crkve, klubove i druge institucije), kao i obrazovne ustanove (Dragutinović, Filipović, Cvetanović, 2012, str. 479).

Nakon što su definisani pojmovi institucije i organizacije, mogu se identifikovati pravila i karakteristike institucionalnih promjena:

- u kontinuitetu se odvijaju interakcije između institucija i organizacija u regulisanju ekonomske stvarnosti, pa i konkurentnosti, a što je ključno za institucionalne promjene;
- konkurencija permanentno podstiče organizacije na dodatno usavršavanje, investiranje u znanje i vještine kako bi preživjela

na tržištu. Vrste novih znanja i vještina koje se stiču određuju i mogućnosti uticaja organizacija na promjene u institucionalnim aranžmanima;

- institucionalni okviri diktiraju vrste znanja i vještina koje će imati najvišu isplativost na tržištu (Dragutinović, Filipović, Cvetanović, 2012, str. 479).

U skladu s prethodnim, pravila u funkcionisanju formalnih institucija, kao što su zakoni i druge regulative, mogu se relativno lako i brzo mijenjati. Međutim, s druge strane, neformalna pravila ponašanja su duboko ukorijenjena u svijesti pojedinaca i organizacija i iskustva govore da se sporo mijenjaju. Upravo tu i jeste korijen nesporazuma, jer organizacije koje sprovode revolucionarne promjene nisu zadovoljne postignutim rezultatima, a lošiji rezultati od očekivanih su posljedica izostanka podrške širokih masa, koje se ponašaju na osnovu neformalnih, ali duboko usađenih normi i pravila ponašanja koja daju „legitimitet“ formalnim regulativama.

2. INSTITUCIONALIZACIJA NASPRAM NEOLIBERALIZACIJE

Nakon globalne krize, mnogi analitičari su nastojali da rasvijetle uzroke kako bi se pronašle adekvatne mjere za prevladavanje krize. U traženju uzroka nastanka krize naročito su izražena sporenja pristalica neoliberalne ekonomije koji vjeruju u besprijeekorno funkcionisanje „nevidljive ruke tržišta“, s jedne, i pristalica „vidljive ruke države“ kao regulatora, s druge strane. U nastojanju da odbrane svoje stavove pokušavaju na sve načine, služeći se logikom tržišnog fundamentalizma (Vukotić, 2009, str. 11–25), da krivicu pripisuju slabostima države, a ne slabosti tržišta. Međutim, interesantnim se čini objašnjenje Stiglicia da je „pad Berlinskog zida pokazao da komunistička ekonomija ne može funkcionisati, a pad Lemman Brothers pokazuje da isto tako ne može da funkcioniše ni neobuzdani kapitalizam“ (Stiglic, 2004, str. 175–261). Na taj način Stiglic je ukazao na protivrječnosti same globalizacije i pogubnosti vođenja tzv. „šok terapije“ brze privatizacije na osnovama Vašingtonskog konsensusa pod palicom Međunarodnog monetarnog fonda, ne uvažavajući pritom specifičnosti i nedostatak institucionalnih kapaciteta država za regularnost procesa i za zaštitu svojinskih i ugovornih prava (Stiglic, 2004, str. 175–261).

Sve to uslovlilo je potrebu traženja „novog puta“, kao i potrebu preispitivanja uloge tržišta i uloge države. Dok Stiglic smatra da je fraza „tržište je najbolji regulator“ lažna i da je nastala u uslovima deregulacije smanjenog državnog regulisanja, dotle Svjetski ekonomski forum u Davosu posvećen „budućnosti kapitalizma“ smatra da je zapravo „višak propisa uzrok krize“ (Vasiljević, 2011, str. 17). Prema profesoru Vasiljeviću, pravo i ekonomija ne bi trebalo da idu različitim kolosijecima, jer do sada je bio slučaj da su neoliberalni ekonomisti nerijetko uzroke krize tražili u kvantitetu propisa, tj. prevelikoj „količini“ propisa kao da je jedinica mjere zapravo jedinica težine, dok prave uzroke traži u karakteru i prirodi propisa (Vasiljević, 2011, str. 17). Profesor Jurčić, opet, smatra da je posljednjom krizom 2008. godine plaćen ceh nekritičkom liberalizmu i globalizaciji bez regulacije i da je pohlepom za bogatstvom žrtvovan održivi razvoj svijeta. On smatra da je ova kriza vjerovatno i kraj liberalnog kapitalizma i da svijet traži vizionare novog društva (Jurčić, 2009, str. 59–69). Slično misli i profesor Lojpur, koji govori o problemu postojanja sistemske greške u vjerovanju da „tržišta mogu sama sebe da regulišu“, tj. da uloga vlade treba da bude minimalna (Lojpur, Lakićević, 2009, str. 133–151). Očigledno je, što i posljednja kriza potvrđuje, da je ideji i mitu o svemogućem tržištu došao kraj jer već

nekoliko decenija svijetu se permanentno nudi nešto (putem MMF-a i Svjetske banke) što i same zemlje protagonisti ne primjenjuju. Ovakav pristup je bio u suprotnosti sa institucionalnim pluralizmom. Da će se moći lako izvući iz ovih kandži neoliberalizma – vjerovatno neće, jer njeni protagonisti (MMF i Svjetska banka) i dalje brane ovaj pristup, u čemu uspijevaju jer se nalaze u vladama ili pak blizu vlada zemalja, što koči realno potrebne institucionalne promjene. Neoliberalizam se kao filozofija metodološkog individualizma pokazao izuzetno uspješnim u pogledu formiranja bogatstva, moći i ekonomskih sloboda privilegovanih rijetkih pojedinaca. Pošto proces bogaćenja nije bio inovativnog, proizvodnog ili nasljednog karaktera, očigledno je da je manjina dobila ono što su većina i država izgubili. U periodu nevidene propagande individualizma i instituta, došlo je do drastičnog smanjenja individualnog izbora u masovnim razmjerama i kvaziinstitucionalizacije kao kočionog mehanizma sa produženim trajanjem. U praksi mnogih postsocijalističkih država formirao se specifični kočioni tranzicijski model „10d“, sastavljen od brojnih deformacija (tržišnih odnosa, privrednog ambijenta, konkurencije, motivacije, ekonomskog ponašanja i slično), deficita (vladavine prava, institucionalizacije, motivacije, kvaliteta života, ekonomskih sloboda, konkurencije itd.), destruktivnosti (ekonomske politike), diferenciranja (stanovništva), disproporcija (razvojnih, resursnih i dr.), dominacije (povlašćenih pojedinaca), diskriminacije (ljudskih i ekonomskih sloboda i prava), diktiranosti (monopola – ekonomskih, partijskih i dr.), determinisanosti (partijsko-političke) i dualnosti (primjene dvostrukih standarda, Drašković 2007, str. 93). U postsocijalističkim tranzicionim procesima i uslovima postojanja organizacionog, institucionalnog i normativnog vakuuma nije bilo moguće formiranje efikasnih ekonomskih instituta. Strukture vlasti su se opredijelile za odgovarajuće institute, koji su omogućili uspostavljanje raznih oblika kvaziinstitucionalnih odnosa, što će trajati sve dok se ne uspostavi vladavina prava. Pritom, ekonomski razvoj nije moguć bez aktivne uloge svih ekonomskih instituta kao regulatora i koordinatora ekonomskog ponašanja, koji sadrže pravila i mehanizme preko kojih se obezbjeđuje uspješna realizacija ekonomskih aktivnosti.

Praksa razvijenih privreda pokazuje da se institucionalne promjene odvijaju sinhronizovano i paralelno. Uspješna ekonomska institucionalizacija podrazumijeva njihovu komplementarnost i pluralizam, gdje su korjenite institucionalne promjene opšti okvir, odnosno zajednički imenilac i preduslov svih ostalih promjena. One pozitivno utiču i pospešuju ekonomsku stabilizaciju, rast i razvoj. Neefikasnost mnogih privreda u tranziciji nerijetko se objašnjava institucionalnim vakuumom i porastom transakcionih troškova prilagođavanja na tržišne uslove privređivanja i formiranja novih instituta.

Neselektivna primjena neoliberalnih makroekonomskih recepata u uslovima neodgovarajuće mikroekonomske sredine i neizgrađenih institucionalnih struktura dovela je do produblivanja i reprodukcije ekonomske i društvene krize u mnogim tranzicijskim državama, dok je racionalna neoliberalna mitologija gušila i suzila izbor i racionalno ekonomsko ponašanje ekonomskih subjekata. Strukturne promjene koje se traže od gotovo svih tranzicionih zemalja zahtijevaju velika investiciona ulaganja i ubrzanje procesa stabilizacije i pridruživanja Evropskoj uniji. Rast investicija i poboljšanje konkurentnosti privrede stvorice pretpostavke bržeg rješavanja problema nezaposlenosti. Osnovni faktori rizika da se ne ostvare tranzicioni efekti pojedinih zemalja su: visok deficit tekućeg računa koji izražava strukturne neusklađenosti u privredi; jaz između investicionih potreba i domaće štednje; osjetljivost na kretanje deviznog kursa; usporavanje rasta bruto domaćeg proizvoda i izvoza; usporavanje procesa integracije sa Evropskom unijom; usporavanje strukturnih reformi; sporo podizanje konkurentne sposobnosti privrede; usporavanje priliva stranog kapitala. Dinamičan i održiv

privredni rast i strukturne promjene zahtijevaju povećanje investicija, a njihov rast omogućava stvaranje konkurentne proizvodnje i usluga i održiv privredni rast zasnovan na otvaranju novih radnih mjesta. Najzad, stvaranje konkurentne privrede i smanjenje nezaposlenosti podrazumijeva povećanje socijalne stabilnosti, koja je važan efekat stvaranja povoljnog poslovnog ambijenta za alokaciju investicija.

Imajući u vidu prethodno, interesantnim se čini posljednja izjava Džefrija Saksa, profesora Univerziteta Kolumbija, koji na pitanje novinara da li bi i danas savjetovao tzv. „šok terapiju“ vladama postkomunističkih zemalja i da li je neoliberalizam izgubio trku, odgovorio je: „Ja nisam preporučivao neoliberalizam, već brze institucionalne promjene, a to nije potpuno isto. Ali mislim da su preorijentisanje na tržišnu ekonomiju, privatno vlasništvo, slobodnu trgovinu, konvertibilnu valutu i pridruženje Evropskoj uniji dobar recept. Međutim, približavanje Evropi ne znači da postanete neoliberalni, već da zemlja počne da liči na ostatak Evropske unije. To nije samo neoliberalizam, jer je teško reći da je Švedska neoliberalna država.“ (Politika, 2013, str. 10)

ZAKLJUČAK

Institucije predstavljaju jedan od osnovnih faktora ekonomskog rasta i razvoja. One su svojevrsan oslonac sprovođenja strategija i politika rasta i razvoja pojedinih zemalja. Riječju, institucije predstavljaju važnu determinantu uspjeha svakog ekonomskog sistema, a njihova efikasnost je bitna odrednica stabilnosti ekonomije. Privreda je veoma osjetljiv mehanizam i ona ne trpi neizvjesnost, nesigurnost, nestalnost, neslobodu i politizaciju. Privreda, u stvari, traži regulaciju po mjeri njenih, a ne političkih potreba jer je determinisana ekonomski, a ne politički.

Posljednja globalna finansijska i ekonomska kriza ukazale su na potrebu traženja novog puta „za novim kapitalizmom“, „humanim kapitalizmom“. Svi su htjeli minimum državnog regulisanja i napravili su štetu od koje je stradao cijeli svijet. Regulacija je, dakle, veoma važna jer se odražava na cijelu globalnu ekonomiju koja postaje predmet rasprave i G20. S tim u vezi, očigledno je da će se ubuduće morati tražiti balans interesa tržišta i države. U tom

pogledu javlja se teorija nove institucionalne ekonomije koja nastoji da inkorporira teoriju institucija u ekonomiju. Naravno, ona neće zamijeniti neoklasičnu teoriju, već je nadograđuje, modifikuje i proširuje kako bi se uhvatila u koštac s njenim problemima.

IZVORI

1. Drašković V. i Drašković M.: *Institucije, poredak i tranzicija*, ELIT, Podgorica, 2013.
2. Vinogradova, A. V.: *Institucional'naja ekonomika teorija i praktika*, Nižnegorodski Gosudarstvenij Universitet, Nižnij Novgorod (prema: Veselin Drašković i Mimo Drašković), 2012.
3. Dragutinović, D.; Filipović, M.; Cvetanović S.: *Teorija privrednog rasta i razvoja*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2012.
4. Fridman, M.: *Kapitalizam i sloboda*, Novi Sad, 1996.
5. Vukotić, V.: *Filozofija istorije, kriza i globalizacija*, Institut nauka, Beograd, 2009.
6. Stiglic, Dž.: *Protivrječnosti globalizacije*, Beograd, 2004.
7. Vasiljević, M.: *Opšti pogled na razvoj instituta upravljanja kompanijama u uporednom pravu i praksi*. VI međunarodni simpozijum, Finrar, Banja Luka, 2011.
8. Jurčić, Lj.: *Finansijske krize*, Acta Economica 10/09.
9. Lojpur, A., Lakićević, M.: *Remont ideologije neoliberalnog kapitalizma – vratite nam Kejza*, Acta Economica 10/09.
10. Drašković, V.: *Kritika odnosa ekonomske politike i institucionalizacije u Crnoj Gori*, Ekonomija, Zagreb, 2007.
11. Kreća, M.: *Međunarodno javno pravo I*, Beograd, 2007.
12. Pantelić, M.: „Kosooki“ pristihu „nosonje“, „Politika“, 4.2.2010.
13. Stiglic, Dž.: Intervju, „Politika“, 6. 7. 2009.